

quod id negligarem, cuius vires exploratas haberem, et quod id a lege mihi dari postularem, cuius ipsa conferendi nullam facultatem haberet. At cur non habeat? quia, ut sequitur ē vestigio:

**14.—Si enim per legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est.**

Quasi dicat, ex eo ipse colligo legem conferendae justitiae facultate carere, quia, quo homines justi efficiantur, Christus mortem oppetiit. Nam si eos lex justos redderet, Christo nulla moriendi causa esset. Atque haec hactenus.

### CAPUT III

**I.—O insensati Galatae, quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Jesus Christus proscriptus est, et in vobis crucifixus?**

Initio hujus expositionis dixi Pauli studium in hac epistola in quatuor praecipue rebus versari. Primo enim, stabilire studere auctoritatem suam contra mendacia et detractiones, quibus quidam, quo facilius Galatas ab ipso averterent, et in suam ipsorum sententiam pertraherent, eam elevabant, atque minuebant. Secundo, accurate docere suam doctrinam minime pugnare cum eo, quod summi docerent Apostoli. Atque his de rebus hactenus dixit. Quod autem tertio loco ipsum conari dicebam, ut argumentis evinceret legis observantias ad salutem necessarias non esse, de eo in hoc capite agere instituit.

Itaque ait: **O INSENSATI GALATAE, QUIS VOS FASCINAVIT, etc.** Hactenus cum Petro loquutus fuerat, sive potius ea scripserat, quae Petrum monens ipsi dixerat in publico Ecclesiae conventu: nunc ad Galatas sermonem suum convertit, inquiens: **O INSENSATI GALATAE:** Incipit ab objurgatione, quae nonnull acerbatis habere videatur: sed id totum refert Paulus ad eorum, quos objurgat, salutem. Non enim objurgat illos, quod in ipsum contumeliosi essent, sed quod immores salutis sua a Christo ad Judaismum deficerent, idcirco ipsos reprehendit: id quod omnibus pro exemplo esse debet, sed praecipue Ecclesiae pastoribus, ut nullam objurgationem sua ipsorum causa, sed omnes aliorum salutis gratia suscipiant.

At quomodo objurgat? O INSENSATI, inquit, GALATAE: Insensatos eos vocat, seu stupidos, et vecordes, sineque mente, id enim vox graeca significat, vel quod stolidiores natura essent, utpote a Gallis oriundi, vel certe quod a melioribus orsi, delapsi erant sine causa ad pejora: quodque sua sponte libertatem Evangelii, cuius salutatem experti erant vim, repudiarent, legis autem Mosaycae, cuius nunquam periculum fecerant, gravissima onera studiose subire vellent.

Sed addit: QUIS VOS FASCINAVIT. Videte Christianae lenitatis exemplum. Nam objurgare aggressus, statim objurgationem temperavit. Cum enim illos a quo sint fascinati rogat, eorum erroris culpam in alios derivat: nec tam ipsis vitio dandum, quod errarunt, significat, quam ascribendum illorum improbitati, qui suis dolis atque fallaciis ipsos in errorem et fraudem induxerunt. Sic ille Samarites, de quo apud Lucam in decimo (1), ejus curaturus vulnera, qui in latronum manus inciderat, vinum oleo miscuit, id est, acerbitudinem lenitatem temperavit. Sed et ipse Christus in Canticis figurate dicitur candidus et rubicundus, id est, e leni, atque severo temperatus (2). Et ob eamdem causam idem in Apocalypsi capillos candidos habere dicitur instar lanae atque nivis, oculos autem acres et flammeos. Nam in candore ejus animi significatur lenitas: flammæ autem oculorum ad severitatem referenda sunt. Et in psalmo quadragesimo quarto eidem utrumque tribuit David, qua sic dicit (3): «Propter veritatem et mansuetudinem deducet te mirabiliter dextera tua»; vel verbum pro verbo: «Equita super verbum veritatis, et mansuetudinis». Nam veritati, id est, justitiae, et severitatim mansuetudo addita salutare quoddam temperamentum efficit, iis certe, qui aliis praesunt, maxime necessarium. Quare equita, dixit, super verbum veritatis, et mansuetudinis, id est, inside tanquam equo his

(1) Luc. x. (2) Cant. vi. (3) Psal. XLIV.

duabus virtutibus, ac earum jugo virtutum te duci permitte, quae unae reges felicissime ducunt: te certe illae inoffenso cursu perduent.

QUIS VOS FASCINAVIT. Fascinare Latinis dicuntur, qui vel aspectu noxio, vel maleficiis atque carminibus de sano aliquem et incolumi naturae statu deturbant: sed ejus vis maxime extat in pueris, et in iis, quorum vires usque eo imbecilles sunt, ut vel solo aliorum aspectu possint debilitari, atque laedi. Sed et est fascinatio ex laudatione. Nam sunt, qui laudando fascinant, cujusmodi quasdam familias in Africa fuisse Plinius tradit (1). Ex quo et pueri, quo decori magis sunt, et habitu corporis meliori praediti, eo magis opportuni creduntur esse, qui ab aliis fascinentur: quoniam eos specie ipsorum atque pulchritudine allecti laudant atque amant omnes: itaque acrius in illos obtutum oculorum figunt (1). Unde et apud Theocritum, ille pastor quod sibi valde videretur pulcher, idcirco ratus se fascinationi patere ter in sinum despuit suum. Itaque inquit.

Ως μὴ βασκανθῶ δε τρις εἰς εμὸν ἔπτυσα κόλπου.

Quare Paulus dum rogat, a quo sint Galatae fascinati, significat primo usque eo illos esse pueros et imbecillos, ut eos dejecerit de recto fidei statu vel unus levissimorum hominum sermo: deinde versatos ipsos a principio cum laude fuisse in eo, quod a Paulo acceperant, quae res oculos fascinantium allexit, eis ut nocere cuperent. Praeterea impositum fuisse illis per speciem laudis: nam verosimile est, qui Galatas seduxerunt, illorum pietatem in Christum primum laudasse, atque verbis in coelum tulisse, addidisse tamen magno se dolore affici quod perspicerent, legis cultu neglecto, inaneis eorum labores esse: id est, fore ut nullum pietatis suae fructum referrent, quod legis caeremonias

(1) Li. VII. cap. II. (2) Idilly. VI.

atque decreta una cum fide Christi non colerent. Postremo significat id ipsis imprudentibus evenisse, non maxima ipsorum culpa, sicuti et pueris accidit, quos nihil tale aut cogitantes, aut praecaventes, aliorum maleficus fascinat obtutus. Quod et ad eos homines apte transferri potest, quos suis praestigiis cupiditates decipiunt: similiterque de illis dici: *QUIS VOS FASCINAVIT?* Nam fascinantur certe primo, quia hujus vitae bonorum failaci aspectu laesi afficiuntur, deinde quia quam facile laeduntur pueri, tam ipsi imbelles atque infirmi sunt ad his obsistendum rebus, et ad eorum noxiā vim repellendam, praeterea quia nulli facilius isto malo corripiuntur, quam qui plus placent sibi, seque rectius valere putant. Postremo quia, ut fascinatores laudando, sic ista, quae dico, bona nocent blandiendo. Atque haec de fascinatione, quae ipsa Hieronymo, et Augustino probantur. Porro graecum εβατζηνε, qua voce Paulus usus est, et pro qua Latinus interpres *fascinavit* posuit, invidere etiam significat. Nam qui oculorum obtutu fascinant, eo fascinare creduntur, quod in eos acrius intueantur, quibus bonam invident corporis habitudinem: significat ergo Paulus, quod pseudo apostoli in errorem Galatas induxerunt, fuisse ex eo quod et ipsorum virtuti, et Pauli apud ipsos gratiae invidissent. Ita Chrysostomus. At aliud quidam, praeter haec, βατζηνε esse putat praestigiis imponere, quod fit, quando aut videre nobis videmur, quae nusquam sunt, aut quae sunt proposita ante oculos non videmus, aut non qualia sunt videmus delusi praestigiis, cum qua certe significatione vocabuli, recte quae sequuntur convenient. Nam inquit:

**2.—Ante quorum oculos Christus proscriptus est,  
et in vobis crucifixus**

Id est. Quis usque eo delusit vos, quis vestris sic impousit sensibus, ut quem ante oculos habetis tanquam de-

pictum Christum, eum non videatis? ita enim ipsum negligitis, eum ut nunquam cognovisse videamini. Nam est praestigii quoddam genus, quando quis ita affectus est, ut oculis apertis atque valentibus, quae adsunt, quaeque coram proposita ipsi sunt, ea non videat, quae autem absunt, aut quae nusquam certe sunt, ea ab se videri putet. Quibus similes erant Galatae. Salutem non petebant a Christo, cuius tamen salutarem vim experti erant: petebant autem a lege, in qua ejus efficienda nulla vis inerat. Quod in omnes eos recte conveniat, qui se suis cupiditatibus a recto abduci permittunt, quae enim vere bona sunt, in ipsorum licet incurvant oculos, tamen non vident, aut, quasi non videant, ita negligunt: quae vero nihil minus quam bona sunt, ea sibi fingunt pro bonis. Nam cum nihil neque verius sit, neque magis perspicuum, quam esse divinam quamdam et praepotentem naturam omnia moderantem, omnia intelligentem, quae pro eujusque merito bonis praemia dividat, malis supplicia: cumque nemo non videat quam angustis humanae vitae curriculum terminetur et concludatur spatiis, ad ea hebetes sunt et caeci, nec earum cogitatio rerum, ut animos ipsorum subeat, permittunt: contra autem vident, aut certe sibi videntur videre in terrenis bonis, in quibus nusquam est, beatam vitam locatam atque quiescentem: in uno caeci, in altero lyncei, sive potius in utroque praestigiis dementes redditi. Itaque et caeci simul, et perverse videntes sunt: caeci quia oculis orbati sunt iis, quibus verum dispicunt: videntes quia visu carnis praestant eo, quo falsa pro veris cernunt. Quod ipsis malum haesit, ductum a primis parentibus, quorum quando leges Dei transgressi sunt (1), ex quo mentis magnam caecitatem contraxerunt, et aperti dicuntur fuisse oculi. Similiter enim illi amiserunt et receperunt visum: amiserunt enim oculos mentis, quibus pollebant ante pec-

(1) Gen. III.

catum, nam antequam peccarent de illis scribitur: Et vidit mulier lignum quod esset pulchrum visu et ad vescendum suave: receperunt autem alios fallaces oculos carnis et sensuum, quibus in errorem inducti sunt, sicut scribitur, et aperti sunt oculi eorum: in quo multa praeclare philosophatur Origenes (1). ANTE QUORUM OCULOS CHRISTUS PROSCRIPTUS EST, ET IN VOBIS CRUCIFIXUS. Varie hunc locum scriptores explanant, quorum nos singulas sententias explanationesque referemus. Quamquam imprimis sciri debet, in illo: ET IN VOBIS CRUCIFIXUS, illud, ET, redundare, quod ex Graecis et Syris codicibus intelligitur, et ex emendatis libris vulgatae editionis: tum et illud sciendum est pro PROSCRIPTUS, nonnullos Latinos codices habere praescriptus. Ergo aliqui illud prius retinentes, idque explanantes ex usu Latini sermonis, in quo proscribere damnare est, et proscripti, in quos absentes capitalis sententia fertur, sic Paulum exponunt. Ante quorum oculos Christus proscriptus est, id est, a vobis Christus damnatus est, quoniam repudiatus est a vobis, estque idem in vobis crucifixus, quia quantum ad vos attinet, cum illum abnegatis, ipsum iterum crucifigitis, ita Augustinus. Alii cum Ambrosio prope similiter, Paulum loquentem inducunt, dicentemque Galatas: Usque eo, vos Galatae, insensati estis, et praestigiis caeci, atque dementes effecti, ut judicio vestro Christum proscribatis, et cruci affigatis, id est, judicetis, factis certe judicare videamini, morte Christum merito esse multatum, quippe qui Deum se esse professus, salutem non potuerit afferre suis. Nam qui Judaismum suspicere volebant consequendae salutis causa, re ipsa affirmabant ejus efficienda nullam in Christo inesse vim, ac proinde falso credi Deum. At Hieronymus aliter. Proscriptus, inquit, id est, ante scriptus per prophetas, eos scilicet, qui de Christo antequam nasceretur vaticinati sunt. Ut dicat Apostolus:

(1) Hom. xvii. in Num. xvi in Lucam. lib. vii contra Celsum.

Adeo ne vos esse caecos, ut deficiatis a Christo, de quo sciatis tanto ante prophetas vaticinatos esse, fore ut pro universorum salute mortem obiret in cruce? Sed Graecorum explanatio, ut simplicior est, perinde verior videtur. Proscribere enim, aut praescribere hoc loco e προεγράψει, cuius loco ponitur, interpretatum, coram describere, depingereque significat. Galatas igitur Paulus reprehendit et objurgat, quod Christi salutis atque rationis pene obliti viderentur, cum neque rumore obscuro, neque incerta fama Christum cognosserent, sed cum illis tradidisset ipse atque explanasset ita exakte ac perspicue, ut Christus, id est, Christi universa ratio veluti depicta in tabella ipsorum oculis esset proposita conspicienda. Qua ratione acriorem objurgationem facit amplificatione stultitiae Galatarum. Nam amplificat eorum stultitiam, dum affirmat eo usque illos esse dementes, ut Christum, et oculis ipsorum pene subjectum, et pro ipsis eisdem prope videntibus cruci affixum, commutare pro Mosayca lege vellent. Quod et de nobis haud injuria diceretur, possetque item Paulus jure rogare nos, ecquis nos fascinasset? ecquis oculos mentis eruisset nobis? qui quem ante oculos nostros prope depictum habemus Deum, cujusque in nos amoris innumera documenta singulis prope horis in oculos nostros incurvant, ad eum ne respiciamus quidem, negligere certe ipsum, ac despiciatui habere; et omnino non esse, nec huminis praeesse rebus putare videamur. Sic graeci, ut dixi, Chrysostomus, et Ecumenius, et Theophilatus, quorum sententiae Syra suffragatur editio, quae sic: Quis vos fascinavit? ecce coram vobis quasi pingendo depictus fuerat Jesus Christus crucifixus. Sed et in eo quod proscriptum, aut praescriptum illis Christum esse dicit, palam significat doctrina Christi imbutos fuisse Galatas antequam aliis inficerentur doctrinis, quae res plurimum valet ad illorum refutandum et coarguendum errorem. Nam si Galatae, antequam eos Paulus docuisset, Judaicas didicissent do-

ctrinas, sique prius quam Christum coluisserint, Mosaycis essent sacris initiati, ad veterem illos redire cultum minus sane mirandum esset. Nunc autem labi in Judaismum eos, quibus Christus proscriptus sit, id est, traditus, atque praedicatus antequam Mosen nec rumore quidem cognoscerent, id vero maxime mirum videri debuit. IN VOBIS, inquit, CRUCIFIXUS, id est, depictus cruci affixus in vobis, hoc est, in oculis vestris: vel IN VOBIS, id est, pro vobis ex hebraici proprietate sermonis, in quo  $\Delta$  pro  $\Lambda$  saepe ponitur: aut certe IN VOBIS CRUCIFIXUS, id est, in vobismet passus non absimilia iis, quae pertulit, quando Judaei ipsum in crucem egerunt. Nam Galatas, ut infra dicetur, quod se Christi cultores profiterentur esse, caeteri acerbe persecuti sunt, quod illi malum patientissime pertulerunt. Quoniam igitur Galatae propter Christum cruciati sunt, idcirco Christus dicitur cruci affixus in ipsis: valetque id ad eorum errorem magis amplificandum. Recesserant enim a Christo, cuius virtutem non solum optime noverant, sed et propter quem et corporum cruciatus, et rei familiaris damna pertulerant. Praeter haec respexisse Paulus videri potest, non solum ad doctrinam, quae ad Galatarum aures pervenerat, nec ad id solum, quod externe ipsum de Christo concionantem audierant, sed ad ea etiam, vel ad ea sola potius, quae interius in ipsorum animis fides suscepta Christi, et charitas divina perfecerat. Hac enim qui rite, atque perfecte imbuti sunt, Christum gerunt non tantum propositum ante oculos, sed infixum in animo, atque sensibus suis sic, ut Christi in ipsis effigies extet illustrissima, quales fortasse fuerant Galatae. Eos enim mox rogat Paulus, num sanctum Spiritum, quo fuerunt imbuti, ex auditu fidei accepissent, an ex observantia legis Mosaycae, ex quo apparebat illos fuisse Spiritu imbutos. Loquitur autem, ut videtur, de illo divine Spiritus dono conspicuo, quo primo Ecclesiae tempore Deus plerosque afficiebat. Quod donum in eo, qui accepisset ipsum, et magna veteris hominis

eversio sequebatur, et maxima corroboratio, maximumque incrementum ejus creaturae, quam Paulus novam nominat: quae in deducendo ad nos Christum, inque imprimendo ipsum et adglutinando animis nostris, illosque ex ipsius habitu, atque imagine penitus effingendo tota consistit. Itaque apparet Galatas, antequam vacillare in fide coepissent, et labascere ad partes Mosaycas, auctos Spiritu Sancto circumgestare Christum coepisse in suo corpore, ejusque efficacitatis atque virtutis sensum cepisse. Quae res admirationi, atque adeo stupori Paulo erat. Qui Dei in se, atque Christi inhabitantis, ipsosque sanctificantis tantum donum degustassen, hoc est, qui pene experti essent, Christi in cruce confixi quae esset et quanta vis ad omne coeleste et comparandum et possidendum bonum, ipso Christo, quomodo cruci affixus est, sic se insinuante et affundente in eorum animis: et similiter atque ipse affectus fuit, sic afficiente ipsos ad omne fere peccatum ineptos atque languentes: eos inquam, qui sic affecti essent, adduci ullo modo potuisse, ut sui pene oblii, alia sibi praesidia ad justitiam putarent esse quaerenda. Nec, enim, mediocris is error erat, aut ex eo genere, de quo reddi possit aliqua probabilis causa, sed profecto ita magnus, ita temere et sine causa susceptus, ut ab eo, qui modo sui arbitrii compos esset, non crederetur posse suscipi: et videretur potius referendus in majorem aliquam et potentiorem vim, quae Galatarum excantasset animos, ac dementes effecisset, quam in humani animi levitatem et inscitiam. Itaque acriter ipsos vellicat, atque pungit, tanquam torpentes et stupidos, et quo erroris ipsorum magnitudinem, et animi sui de eo admirationem exprimeret, oratione ea utitur, qua ad utrumque significandum, et quam ipse stuperet, et quam illi temere fecissent, nihil escogitari potuit vehementius. Nam et Apostrophen et cum Apostrophe exclamationem conjunxit, et interrogationem addidit, quae in excitando valet plurimum, et fascinandi verbo usus

est, malum ut significaret praeter morem, atque naturam rerum incidens, inusitatum scilicet, et insperatum, et omnino gravissimum. O INSSENSATI, inquit, GALATAE, QUIS VOS FASCINAVIT NON OBEDIRE VERITATI, ANTE QUORUM OCULOS CHRISTUS PROSCRIPTUS EST, IN VOBIS CRUCIFIXUS. Merito enim illos insensatos vocat, qui ne a suo quidem sensu admoneri se voluerint, quique voci ejus, qui interius in ipsis loquebatur, se audientes praebere noluerunt, et qui, quod sentiebant et pene experiebantur neglecto, levissimum hominum oratione inducti vanissima somnia sequi maluerunt. Itaque inquit. Cum in vobis ipsis vigeret, ac pene conspiceretur Christus, ejusque mortis in vobis, peccato jam prope mortuis, clarissimum extaret exemplum, quis vos sic dementavit, ut ejus oblisceremini, quod sensu et pene manu prehensum tenebatis? Itaque sequitur. HOC VOLO A VOBIS DISCERE. EX OPERIBUS LEGIS SPIRITUM ACCEPISTIS, AN EX AUDITU FIDEI?

Accedit ad confirmationem. Nam ex hoc loco argumentari incipit. Argumentatur autem primo a facillimis, et ab iis, quae Galatis erant valde nota, atque cognita, estque firmissimum argumentum: qua de causa primo loco ipsum, et quasi in prima acie constituit. Galatae Pauli persuasione ab idolorum cultu ad Christum colendum traducti, Baptismoque mundati, Spiritus Sancti donum acceperant, dabatur illo tempore id donum aperte: itaque quibus id dabatur, ii subito et variarum accipiebant cognitionem linguarum, et vaticinabantur futura, et alia edebant plane stupenda opera, quod et ipsis, ut videtur, contigerat Galatis cum primum Christum colere coeperunt. Ex hoc igitur Paulus argumentum dicit suo more praecise atque breviter, et quo sit validius, interrogatione id quodammodo intorquet.

Itaque ait: HOC VOLO A VOBIS DISCERE. EX OPERIBUS LEGIS SPIRITUM ACCEPISTIS, AN EX AUDITU FIDEI? Plene autem sic diceret. Fide in Christum, et non Mosaycae ob-

servantia legis, Spiritus Sancti adsequuti estis admirabilem vim, ergo a Christo et non a lege salutem animorum vestrorum sperare debetis. Quod, quoniam constat recte sequi, quod proposuit confirmat. Nam statim, inquit, atque Christum coluistis, quando ne rumore quidem quidquam acceperatis de Mosis religione atque legibus, experti in vobis estis Spiritu Sancti virtutem. Sic integre, ut dixi, sed Pauli acre et ardens ingenium has moras orationis non sustinens, e tribus, quibus haec conclusio partibus constat, nimirum, acceperitis Spiritum Sanctum: et non a lege, sed a Christo acceperitis ergo: non debetis a lege sperare salutem: minorem expressit tantum partem, caeteras partes reticuit. Hoc, inquit, VOLO A VOBIS DISCERE. Id est vel hoc uno, quod minime inficiari potestis, vos convincere volo. EX OPERIBUS LEGIS, id est, propterea ne, quod leges custoditis Mosaycas, ACCEPISTIS SPIRITUM, eximia nimirum et manifestam Spiritus vim, mira in vobis edentem opera, palam cunctis videntibus, AN POTIUS EX AUDITU FIDEI? id est, ob id ipsum quod assensi dicenti mihi, Christo fidem habuistis? Sed pergit:

**3.—Sic stulti estis, ut cum Spiritu cooperitis, nunc carne consummamini.**

Quod dicit illos Spiritu coepisse, id intelligi dictum potest, vel quia in ipso initio sua ad Christum conversionis acceperant Spiritu Sancti donum ratione visibili, quomodo statim dicebam, vel quia sua in Christum fidei atque amoris, postquam se Christianos esse professi sunt, magnum ediderunt documentum, gravibus ab aliis ob eam causam detrimentis affecti, quae ipsi detimenta atque mala quomodo viros fortes et coelesti Spiritu plenos decebat, tulerunt. Et certe utrovis modo id accipiatur, merito eorum accusat Paulus stultitiam. Nam stultitiae summae fuit ad Mosaycas observationes salutis atque justitiae comparan-